

Ultrahang

Making New Waves.hu -

Trio Lignum, De Erepijs Orchestra, Szakács Ajtony Csaba

/ Budapest - Trafó

2005. február 24.

A Making New Waves fesztivál elnevezése 2005-ben a .hu kiterjesztéssel bővült, jelzendő, hogy mostantól a szervezők szándéka szerint két évente magyar szerzők műveinek bemutatására helyezik a hangsúlyt. Sajnos azonban ez a fesztivál jóval halványabb, szürkébb és egyhangúbb volt például a tavalyinál. Ez az általános benyomás azért is kellemetlen, mert ha komolyan vesszük a célkitűzést, akkor azt a következtetést kell levonnunk, hogy a fiatal magyar (Akadémiához közeli) zeneszerzők nemzedéke nem alkalmas arra, hogy egy igazán izgalmas, sokszínű fesztivált lehessen összeállítani műveikből. (Itt jegyezném meg, hogy nincs kompetenciám arra, hogy megállapítsam, a válogatás valóban reprezentatívnak számíthat-e bármilyen szinten.) Változatos megközelítések kavalkádja helyett jórészt egy meglehetősen egyhangú, a kívülálló számára nem túlságosan izgalmas problémákba bonyolódott színtér képe rajzolódott ki.

Két általános megjegyzést bocsátanék előre, mielőtt végigvenném a négy nap programját. Egyrészt úgy tűnik, hogy a (fiatal) magyar zeneszerzők jórészt a klasszikus akadémiai avantgárd hagyományában mozognak, annak problémafelvetéseit gondolják újra; kicsit vulgárisabban (szándékosan leegyszerűsítve): a legtöbb elhangzott mű megfelelt annak a képnek, ami az egyszeri embernek felrémlik, ha a ♦kortárs zene♦ kifejezést hallja. Hangzásképek, hangcsoportok, struktúrák terminusaiban felvetett problémák ♦megoldásait♦ hallhattuk, amik azokat, akik nem mozognak otthonosan ebben a gondolkörben, sokkal inkább riaszthatják, mintsem műélvezetre és/vagy elgondolkodásra invitálnák. Vagyis az elhangzott művek nem szolgálták azt a többé-kevésbé vállalt célkitűzést, hogy közelebb hozzák a kortárs zenét (most idézőjel nélkül) ahhoz a ♦művelt nagyközönséghez♦, amely nem eleve elkötelezett, viszont nyitott. Nem lehet persze elvárás az ilyesfajta (kicsit talán didaktikus?) megközelítés alkalmazása egyes zeneszerzőkkel kapcsolatban (hiszen az ő dolguk, ezt nem nehéz elfogadni, mégiscsak az, hogy kövessék a saját útjukat), ugyanakkor egy fesztivál szervezésekor, összeállításakor, úgy gondolom, érdemes volna e szempontot is figyelembe venni. Mindez így együttvéve a magyar zeneszerző-oktatásról is akarva-akaratlanul képet nyújt, mégpedig nem éppen túlságosan hízelgő képet.

A második megjegyzésem kibontható volna akár abból a két szóból, melyek az előző bekezdésben egymás mellé kerültek, holott elvileg tökéletesen ellentétben állnak egymással: ♦avantgárd♦ és ♦hagyomány♦. Most már bőven ideje volna annak, hogy számot vessünk azzal, hogy a klasszikus avantgárd, de még a neoavantgárd is hagyománnyá nemesült, vagy inkább e hagyományellenes mozgalmakhoz jobban illő kifejezéssel: kövült. Mégis, mindegyre az elhangzott művek jó része egyáltalán nem reflektált; úgy mentek neki a ♦problémák♦ ♦megoldásának♦, mintha először tették volna ezt a zenetörténelem folyamán, holott nem kell hozzá hatalmas műveltség, hogy tudjuk: rengeteg megoldás(kísérlet) született már, melyekre egy tudatos alkotónak (márpedig a fesztiválon osztogatott ismertetőik szerint a szerzők nagyon is törekedtek a tudatosságra) érzésem szerint szinte már kötelessége volna reflektálni.

Jól látható ez a hangszerhasználat jellegzetességeiből. A klasszikus ♦komolyzenei♦ hangszerek használata a fesztiválon bemutatott művek többségében teljesen magától értetődő, megkérdőjelezhetetlen és megkérdőjelezetlen dolognak számított, és ezen természetes hozzáálláshoz képest radikális gesztusnak tűnt számukra, ha a hangszerek elrendezését a teljesen hagyományoshoz képest kicsit megváltoztatják, vagy elektromos gitárt alkalmaznak stb. Más szempontból (például az én szempontomból) nézve azonban ez a ♦radikalizmus♦ egyáltalán nem radikális, hanem éppen hogy meglehetősen hagyománykövető, így tehát félreismeri, hamis öntudatba ringatja magát. Ha egyszer elvileg Cage óta bármilyen hang felhasználható, a gyakorlatban pedig az elmúlt bő évtized a hangok előállításának minden korábinál bőségesebb lehetőségeit nyújtja, akkor egy klarinét-klarinet-fagott trió alkalmazása egyáltalán nem tűnik valami rettenetesen újító gesztusnak, sőt. Két módszer tűnik számomra legitimnek: vagy vállalni, hogy valamilyen hagyományban szólalunk meg (hisz nem szégyen az, sőt), és akkor az ennek megfelelő hangszerhasználat érthető és indokolt; vagy ha szakítunk a hagyományokkal, akkor a használt hangszerek kiválasztása is indoklásra szorul - természetesen nem vagy nem elsősorban verbális

indoklásra gondolok, hanem arra, hogy magának a darabnak kell igazolnia a választást. A kettő között lebegő megoldások számomra félmegoldásnak tűnnek. Félreértés ne essék: nem azt állítom, hogy illegitim ♦ hagyományos ♦ hangszereket alkalmazni, hanem azt, hogy ha az a gesztus, mely magát radikálisnak gondolja, mégsem képes megszabadulni e hangszerek magától értetődő alkalmazásától - nos, akkor ez a gesztus félreismeri önmagát, és nehezen kerülheti el azt, hogy csakis azoknak szóljon, akik számára pontosan ugyanezek a megoldások és problémafelvetések pont ugyanennyire maguktól értetődők - vagyis, hogy, durván fogalmazva, belterjes legyen.

Február 24-én, csütörtökön a Trio Lignum adott koncertet. A már említett két klarinét-fagott felállású trió régi és új műveket játszott, ám számomra egyáltalán nem látszott, hogy Esterházy Pál dallamai (melyeket jól ismerek, anélkül, hogy tudtam volna, hogy a Harmonia Caelestisből származnak), illetve a két Kodály-darab bármiféle kapcsolatba került volna a fiatal zeneszerzők darabjaival; sokkal inkább afféle pihentető átvezetőnek tündek, aminél pedig a szándék nyilván sokkal nagyratörőbb volt. Bolcsó Bálint darabja (Ének, Hold, Gondolat) egyáltalán nem ragadt meg az emlékezetemben, csak annyi, hogy amolyan ♦ kortárszenei ♦ volt. Futó Balázs: mf című, Morton

Feldmannak ajánlott kamaradarabja volt az est legjobbja: a finom és izgalmas úszások, lebegő hangcsoportok akár kellemesnek is mondhatók (mondjuk valamiféle ambient értelmében), ugyanakkor mégis túllendültek a pusztán kellemesen. Gryllus Samu: Ring II (M) című, a fiatalok blokkjában utoljára elhangzó darabja viszont rendkívül bosszantó volt. A rögtönzött ringben fel-alá sétáló zenészek értelmetlen performance és ostoba bohóctréfa közt lebegő ♦ előadásához ♦ a zene (a megszólaló, egymástól elkülönülő hangok) pusztán háttérrel szolgált, a poénok fáradtak voltak, és hát a zenészek sem színészek vagy éppen bohócok, hogy kihozzák az elérhető maximumot az alapanyagból. A szünet után Csapó Gyula: Hímzésminták a Megrepedt Föld Arculatára című félórás darabja következett. Szándéka szerint nagyratörő és filozofikus, de hát az alapgondolat (♦ Nem akartam sehol úgy valamiféle egység látszatát kelteni ott, ahol ez csak nyomokban lehetséges már. ♦) mára már jókora és unalmas közhely, amiből persze lehet érdemlegesen kihozni, csak rettenetesen nehéz - nem is sikerült.

Pénteken a holland De Erepijs Orchestra műsorát hallhattuk, akik különleges felállásban játszanak: fúvósok, elektromos gitár, basszusgitár, dob (és néha zongora). A fentieknek megfelelően maga a felállítás annyira nem rázott meg, és valójában egyetlen olyan darabot sem hallottam, ami meggyőzött volna arról, hogy több rejlik ebben a ♦ nahát, hogy mik vannak ♦-kategóriánál. Egyetlen ponton készítettem arra, hogy felülvizsgáljam az előítéleteimet: nagyon furcsa volt látni, hogy valaki kottából játszik az elektromos gitáron; mintha ehhez a hangszerhez a többinél inkább kötődne a spontaneitás, ösztönösség képze, ami ellentmond a kottahasználatnak - noha, persze be kell látnunk, ennek a kapcsolatnak semmiféle tisztán racionális alapja nincsen (és hát a rockzene ideológiája, amely mégis legitimálja, rengeteg sebből vérzik).

Három magyar és három holland zeneszerző műve szólalt meg. Vajda Gergely (aki az első részben vezényelt is) darabját sikerült lekésnem, holott nyolc után pár perccel már a Trafóban voltunk (lám, a különböző hagyományok ütközése ♦). Dargay Marcell darabja (Conchordance) olybá tűnt nekem, mint amit minden zeneszerző meg akar valósítani tanulmányai egy bizonyos pontján; voltaképpen Dargay Marcell szerencséje, hogy ezt meg is tehetette: a holland zenekar tagjait a terem különböző pontjain állította fel, ahol is egyes hangokat kellett megszólaltatniuk (főként fújniuk) valamiféle bonyolult rendszer szerint. Egy darabig hallgatni is érdekes volt, de azért az egész inkább a szerzőnek jelenthetett élményt ♦ Az utolsó magyar darab Horváth Balázs nem csak címében túljátszott műve volt: a MAGNETS V (négy) négy tételét a karmester pillanatnyi döntése alapján állíthatja sorrendbe, és mindegyik tételben a zenekar másfelé nézett. A folytonos költözködés show-elemnek elég unalmas volt, és nem hallottam, hogy annyira megváltoztatta volna a hangzásteret, hogy megérte volna; ennek ellenére Horváth Balázs darabja számomra a fesztivál egyik legjobbja volt, a kaotikusság és a követhetőség, az átélhetőség és a számítások keresztülhúzása a legjobb arányban egyesült benne, dinamikus volt és erős.

A szünet után három fiatal holland szerző darabja következett (Hanna Kulenty, David Dramm, Martijn Padding), amik egy egészen más világot képviseltek, mint a fesztivál többi, magyar szerzeménye. Azon járt közben az eszem, hogy ezekkel a darabokkal lehetne ♦ reklámozni ♦ a

◆kortárs zenét◆; mindegyik kínált a maga módján fogódzókat, nem túl nagy erőfeszítéssel megtalálható tájékoztató pontokat; ugyanakkor mindegyik kellően ◆modern◆ is volt, a megfelelő pontokon kaotikus vagy legalább disszonáns, hogy a közönség úgy érezhesse, itt bizony élvonalbeli (vagyis: avantgárd) kultúrát kap. Ugyanakkor igazán komoly, érdemi dolog egy darabban sem történt, rendesen meg voltak csinálva, és ennyi.

Szombat este Szakács Ajtony Csaba ◆multimédiás

kisoperájának◆ (gentle birth) bemutatójára rendesen megtelt a Trafó; a közönség összetételén is lehetett látni, hogy itt valami teljesen más történik, mint a többi három napon, nyilvánvaló volt, hogy elsősorban a táncelőadásokra is járó emberek jöttek most el. A Gergye Krisztián által koreografált tánc rá is nyomta a bélyegét az előadásra: hiába volt három (nem létező nyelven éneklő) (opera)énekes is a színen, az egész mégis elsősorban táncelőadásnak tűnt, amihez a zene csak kíséretként szolgál. Nem állt össze a darab egyetlen ösztönművészeti eseménnyé, aminek nem tudom, mi lehetett az oka: az, hogy a zenei anyag nem volt elég erős, vagy a koreográfus nem volt hajlandó alávetni magát a szerző elképzeléseinek. Táncdarabként nem szeretném megítélni a látottakat (számomra meglehetősen érdektelenségnek tűnt, ennyi); a zenéjére viszont nem lehetett kellőképpen odafigyelni, annyira elnyomta azt a sok színpadi történet. Voltak bőségesen ismerős technikai megoldások (noha nem az akadémiai zenében, hanem a ◆kísérleti elektronika◆ elmúlt jó néhány évében kifejlesztett trükkök); izgalmas és elcsépeltnek ható fordulatokban egyaránt bővelkedett az anyag, jó lenne egyszer úgy hallani, hogy valóban a zenét hallgathatom.

A negyedik este a workshopok eredményeinek bemutatásával telt el. Míg a tavalyi hasonló esemény megmutatta, hogy egy új technikai elsajátításával töltött pár nap is már elégséges friss, izgalmas művek, művecskék összehozására, idén inkább úgy tűnt, hogy a technikai trükkök felvonultatásán a legtöbb résztvevő nem jutott túl, és így alig született önmagában értékelhető produkció. Tran Quang Hai hö-mi-éneklést tanított, és nem is volt más becsvágya, mint hogy a szintizta technikai részét bemutassa a közönségnek: a háttérként kivetített frekvencia-analizáló program is ezt a célt szolgálta, csakúgy, mint a néhány rövidebb bemutató után elővezetett ◆bravúr◆ (amit akár giccsek is nevezhetnének), az Örömmóda torokénekes változata.

A KépesHang műhely kis darabjai, talán Kovács Balázs, Kozma Éva és Pásti Katalin alkotását leszámítva, szintén nem mentek túl a videó- és hangeffektek bemutatásán; aki már látott, hallott ilyet, az aligha találkozott egyetlen komolyan vehető ötlettel; de a workshop vezetőinek (Duncan Chapman: hang, Stewart Collinson: videó) egy véletlenül Budapesten tartózkodó barátjukkal (Mike MacInerney: shakuhachi) közös improvizációja is üres és unalmas volt.

Az est és a fesztivál végén a De Erepijs zenekar hat fiatal magyar szerző rövid etűdjeit adta elő, melyeket a Zeneszerző műhelyen csiszoltak össze; egy-egy ötlet felmutatása volt mindegyik, ám a felmutatáson túl, a kibontásig csak Gryllus Samu: Blues for Charles című lendületes, végre az ún. könnyűzene hatásmechanizmusaihoz is bátran (mert ehhez, úgy tűnik, bátorság kell) hozzányúló szerzeménye jutott el. A végén már szinte örültem, hogy az utoljára eljátszott darab, Anna Meredith valamely külföldi versenyen/workshopon győztes etűdje sem emelkedett sokkal a többi fölé.

Rónai András

2005. május 17.